

*Dr M. Stojanović, dr A. Đokić, B. Petrović, dipl. inž.,
M. Jašović, dipl. inž. i M. Perović, dipl. inž.
Poljoprivredni fakultet — Zemun*

Prinosi pšenice u monokulturi i poslije nekih predusjeva na poljoprivredno-industrijskom kombinatu Peć

Na površinama Poljoprivredno-industrijskog kombinata — Peć ozima pšenica gaji se svake godine na oko 3 000 ha. Ona je glavna kultura ovog kombinata. Sve ostale ratarske kulture: šećerna repa, suncokret, lucerka, kukuruz za silažu, stočni grašak i druge, gaje se na znatno manjim površinama. Ovakva struktura sjetve zahtijeva gajenje pšenice u monokulturi 2 do 3 pa i više godina, čije se negativne posljedice osjećaju sve više. Uviđajući neophodnost napuštanja monokulture, stručna služba Kombinata predviđa sjetvenim planom, već od ove godine, da obezbijedi strukturu sjetve gajenja pšenice poslije određenih predusjeva, kao što su šećerna repa, suncokret i dr.

Na zemljištima koja je proces erozije zahvatio u većem stepenu i koja su manje plodna gajice se stočni grašak ili lupina radi zaoravanja njihove zelene mase.

Najveći dio poljoprivrednih površina Kombinata nastao je osvajanjem šumskog zemljišta-šikara, a pokazivala su u toku prethodnih godina relativno dobru plodnost. Međutim, višegodišnje uzastopno gajenje, prvenstveno pšenice, na najvećem dijelu površina, kao i sve jače pojave erozije, osobito na nagibima, koja je zahvatila znatan dio njijskih površina Kombinata, upućuje sve više na nužnost napuštanja, koliko je najviše moguće, dosadašnjeg gajenja pšenice u monokulturi.

прекршајем. Овим би се осигурало и спровођење у живот низа одредаба Закона о шумама, које су организације врло често занемаривале (дознака и сјеча стабала, успостављање шумског реда, жигосање и промет шумских сортимената, евиденција газдовања шумама и др.).

Размотрити могућност доношења посебног закона за све инспекције, у којем би се на јединствен начин регулисала нека основна питања која су им заједничка.

Потребна је боља сарадња инспекцијских служби са друштвено-политичким заједницама и њеним органима, са органима гоњења, судовима и органима радних и других организација.

Потребно је да се на отклањању негативних појава ангажују одговарајуће друштвено-политичке организације, као и да се у радним организацијама предузимају оштрије мјере против лица која не поштују законе и друге прописе, а посебно да се служба унутрашње контроле више анлажује у вршењу надзора над примјеном прописа у својој радној организацији, односно да се ова служба образује и у оним радним организацијама у којима још није образована. Јер, уколико би служба унутрашње контроле у радним организацијама била организованија, односно уколико би она у потпуности вршила своју функцију која јој је Уставом одређена, утолико би било мање незаконитих радњи, а инспекцијске службе лакше би извршавале своју функцију надзора.

Ако се има у виду све изложено што спречава да инспекцијски органи потпуно изврше друштвено-политичку функцију, несумњиво је да се питања положаја, улоге, а посебно дјелатности инспекцијских служби не могу рјешавати независно од рјешавања низа других питања.

ђивање почело још 1960. године), јер непостојање ових граница има за посљедицу сметње у рационалном планирању и газдовању овим шумама од стране шумскопривредних организација и многе злоупотребе друштвене имовине од стране појединаца.

Општинске скупштине треба да се више ангажују на спровођењу премјерног катастра земљишта, како би се вјеродостојно идентификовала и евидентирале друштвена и приватна својина како шума, тако и пољопривредног и шумског земљишта, чиме би се у већини случајева избјегли многи судски спорови и унијело више реда у управљање, газдовање и коришћење ових површина.

Општинске скупштине морале би територије своје општине покрити општинском или међуопштинском инспекцијом за шумарство, јер процес интеграције и економског јачања шумскопривредних и других радних организација треба да прати адекватан развој инспекцијских служби.

Општинске скупштине надлежне за одобравање шумскопривредних основа, програма за унапређивање шума и годишњег плана газдовања шумама морале би се више ангажовати да преко својих стручних служби или комисија свестраније испитују исте како њихово одобравање не би било само формално задовољавање законских прописа. Ово из разлога што одобрени планови, са низом грешака у газдовању шумама, након што буду реализовани, тешко се могу тако брзо ревидирати.

При изради новог Закона о шумама треба настојати, између осталог, да се нека питања управљања и газдовања шумама, као и казнене одредбе овог закона, регулишу одређеније и сврсисходније, као нпр.:

— шумскопривредну основу (чије су одредбе обавезне) требало би да одобрава републички орган (сада их одобравају општинске скупштине). Ово из разлога што се у пракси показало да значај шумскопривредне основе прелази оквире једне општине. Рок за доношење шумскопривредних основа за шумскопривредна подручја и програма за унапређивање шума не би се смио даље продужавати;

— јасније и доречено регулисати газдовање шумама на којима постоји право својине, било да су ове шуме обухваћене шумскопривредним подручјем или не;

— предвидјети да чувари шума имају својство службеног лица, као и то да се за иста пропишу услови које морају испуњавати, као и одредбе њихова овлашћења;

— поопштрити казнене одредбе, а за поједине прекршаје законских одредаба, поред адекватне новчане казне, предвидјети изрицање и заштитне мјере одузимања имовинске користи остварене прекршајем, односно одузимања производа прибављених

ради програма за унапређивање шума, и сумња се да ће их изградити и донијети у року законом предвиђеним.

У већем броју радних организација није образована служба унутрашње контроле, а у организацијама гдје је ова служба и образована она се није довољно афирмисала.

Општинске скупштине, због тога што не располажу стручним кадровима (шумарским инспекторима, референтима за шумарство и др.) приликом одобравања годишњих планова газдовања шумама довољно се не уносе у обим, структуру и економски ефекат радова предвиђених у тим плановима, нити пак довољно преиспитују усклађеност годишњих планова газдовања шумама са уређајним елаборатима за односне шуме.

Најчешћи прекршај прописа од стране физичких лица јесу бесправне сјече и крађе дрвета. У неким крајевима још се није измијенило гледање сеоског становништва на шуме као објект из којег се некажњено и на лак начин може доћи до материјалне користи. Сеоско становништво, углавном сиромашно, врши прекомјерну експлоатацију шума, као један од основних извора својих потреба и прихода. Све ово успорава утврђивање и обиљежавње границе између друштвених шума и шума на којима постоји право својине, као и рјешавање питања узурпације и снабдијевања дрветом села и насеља у близини шуме. Коњуктура дрвета на тржишту оријентише сељака на веће захвате у сопственој шуми и бесправне сјече и крађе дрвета у друштвеним шумама. Недовољно организована и слабо развијена чуварска служба, уз велико пространство шума и расцјепканост посједа на којима постоји право својине, отежава контролу на терену.

Рјешења судија за прекршаје којима је, поред новчане казне, изрицана и казна одузимања имовинске користи, односно производа прибављених прекршајем, мијењана су, на жалбу прекршиоца, утолико што су прекршиоци ослобођавани одузимања имовинске користи, односно производа прибављених прекршајем. Ово је наводно чињено из разлога што су казнене одредбе Закона о шумама (којима је изричито одређено да се у појединим случајевима, поред новчане казне, изричу и заштитне мјере одузимања имовинске користи, односно предмета прибављених прекршајем), у супротности са одредбама Основног закона о шумама (на основу којих се могу, поред новчане казне, изрећи и наведене заштитне мјере).

ПРЕДЛОГ МЈЕРА ЗА ОТКЛАЊАЊЕ КОНСТАТОВАНИХ НЕПРАВИЛНОСТИ И ЕФИКАСНИЈИ РАД ОРГАНА НАДЗОРА

Крајње је вријеме да се коначно утврде границе шума у друштвеној својини које још нијесу утврђене (а чије је утвр-

наци, односно о сјечи стабала (стање поника и подмлатка, здравствено стање шуме, стање земљишта и др.). Није риједак случај да се у мјешовитим шумама четинара и лишћара посијече планом предвиђена маса четинара, а да се одступи од плана када је предвиђена и сјеча лишћара, чиме се врши и биолошка и економска деградација односне шуме. Стабла за сјечу дозначају често и лица која немају одговарајућих квалификација. С обзиром да се грешке дознаке стабала за сјечу не могу исправити послјије сјече, веома је важно исту прегледати и просудити како обавити дознаку. Дозначене књиге, књиге премјера шумских сортимената и нека друга документација не воде се, не сређују ни евидентирају увијек на начин како је то прописано, због чега се стање шуме, производња и промет шумских сортимената не може у сваком тренутку сагледати, а ово, опет, онемогућава благовремено планирање и предузимање даљих мјера предвиђених уређајним елаборатом, односно годишњим планом газдовања шумама, као ни редовну контролу појединих радњи од стране инспекцијских органа;

— Жигосање и промет дрвета не обавља се увијек у духу прописа. Премјер, пријем и жигосање шумских сортимената приликом индустријских сјеча често врши и особље које нема одговарајућих квалификација за те послове;

— У неким организацијама не успоставља се на вријеме шумски ред, што има за посљедицу појаву и развој биљних болести и штеточина, са једне стране, док, са друге, успорава природно наплођивање сједишта сјеменом и бољи развој подмлатка;

— Организације се не ангажују довољно у постављању граничних знакова при разграничавању друштвених шума од шума на којима постоји право својине, па није извјесно да ће оне овај посао обавити у року законом предвиђеном;

— Годишњи планови газдовања шумама на којима постоји право својине а којима газдују радне организације не израђују се на прописани начин. Власницима ових шума дозвољава се сјеча стабала, извоза шумских сортимената на камионски пут, као и промета шумских сортимената, изузев техничког и целулозног дрвета. Организације које газдују овим шумама наводе да су приморане ово радити јер нијесу у могућности власницима шума да исплаћују веће накнаде за посјечено дрво у њиховим шумама, због тога што се цијене производима експлоатације шума налазе под контролом и не могу се повећавати, нити су пак оне у могућности да обављају ове радње због расцјепканости приватног посједа, јер (те радње) изискују веће трошкове организације а тим и знатно умањење накнаде власницима шума;

— Радне организације које газдују шумама ван шумско-привредних подручја нијесу, тако рећи, ништа предузеле на из-

— Обим и структура планираних и извршених сјеча није увијек у складу са одредбама уређајних елабората. Може се рећи да је годишњи обим сјеча четинарског дрвета негдје на граници просјека планираног обима сјеча четинарског дрвета за период важења уређајних елабората док је обим сјеча лишћарског дрвета знатно испод просјека елаборатима предвиђеног обима за важећи период. Ако се узме у обзир да су планиране и извршене сјече четинарског дрвета за извјестан проценат ниже од стварног прираста четинара, а да је обим сјеча лишћарског дрвета знатно испод елаборатима предвиђеног обима, проистиче да се одредбе уређајних елабората у погледу структуре сјечиве масе не извршавају. Дрвна маса и једних и других врста повећава се, али омјер смјесе ових врста погоршава се на штету четинарских врста дрвећа. За извршавање одредаба уређајних елабората у погледу побољшања квалитета дубеће дрвне масе — како четинара, тако и лишћара — може се констатовати да се квалитет дубеће дрвне масе четинара из године у годину повећава, јер се углавном сијеку стабла лошијег квалитета, док се квалитет дубеће дрвне масе лишћара погоршава. Ово из разлога што у укупном фонду лишћара преовлађује лош квалитет, тако да организације, уз слабе могућности пласмана и велике производне трошкове (углавном просторног дрвета), свјесно залазе са јачим сјечачама у квалитетнији дио фонда лишћара, уз одговорност и посљедице које их очекују. Има случајева да организације одступају од одредаба уређајних елабората, односно годишњих планова газдовања шумама без претходног одобрења општинске скупштине за та одступања, како је то прописима одређено, а на основу документације која указује на нужност и потребу измјене појединих уређајних елабората, односно годишњих планова газдовања шумама. Обим шумско узгојних радова већ низ година није адекватан обиму сјеча што је пропуст радних организација које газдују шумама као и општинских скупштина које одобравају годишње планове газдовања шумама. Зато, уколико се ови недостаци газдовања не отклоне, може, и поред тога што је обим сјеча нешто нижи од прираста шума, доћи до поремећаја у структури шума, односно вакууму у производњи појединих шумских сортимената;

— Стабла за сјечу не обиљежавају се нити дозначују увијек на прописани начин, већ дознака закашњава. Риједак је случај да радне организације дозначе стабла за сјечу до краја септембра т. г. која би била довољна за 80% сјечиве дрвне масе по плану сјеча за наредну годину. Ово има за посљедицу да инспекција не може да прегледа сву дозначену дрвну масу током октобра и новембра, а преглед дознаке у зимским мјесецима није могућ било због великог снијега било због тога што се у зимском периоду не могу имати у виду сви елементи који одлучују о доз-

њу шумама, контроли газдовања и спровођењу казнене политике. Један од основних разлога неизвршеног разграничења шума јесте неблаговремено спровођење Закона о проглашењу сеоских, племенских и братственичких шума друштвеном имовином. Грађани су дио ових шума, посебно братственичких, касније издијелили и у катастар уписали као своје власништво, сјекли, продавали и сл. Ово је довело до тога да су се комисије за разграничавање шума, 20 година послје доношења наведеног закона, нашле у ситуацији да сређују питање које је требало много раније да буде ријешено и да врате ове шуме у друштвену својину. Поред овога, постоје још неки проблеми непосредно везани за разграничавање шума, као што је евиденција промјена насталих у катастру при разграничавању шума на терену (дужност органа управе надлежног за катастар) и постављање сталних граничних знакова (дужност организација које газдују друштвеним шумама).

Непостојање премјерног катастра знатно отежава газдовање шумама. Неидентификована, неевидентирана и на терену неомеђена друштвена имовина предмет је олаког заузимања од стране приватних лица (узурпације). Зато, све док се ове радње не буду провеле, узурпација шума остаје сталан проблем, уколико више уколико се не буду и санкције примјењивали ефикасније. Непостојање премјерног катастра узрок је честих спорова између организација које газдују шумама и индивидуалних пољопривредних произвођача, најчешће када организације шумљавају голети, шумске чистине, стара сјецишта и сл.

Одлагање Законом одређеног рока за израду шумскопривредних основа, од 1967. до 1973. године, учинило је да данас ни једна организација која газдује шумама у шумскопривредном подручју нема израђене и одобрене шумскопривредне основе за то подручје као цјелину, већ газдовање шумама темеље на одредбама појединих уређајних елабората (за поједине дијелови тога подручја) и годишњим плановима газдовања, које одобравају општинске скупштине. Ово одлагање израде шумскопривредних основа значи истовремено и одлагање сагледавања и спровођења свих мјера које обезбјеђују интензивну и савремену производњу у шумарству, прилагођену насталим структурално-технолошким промјенама у преради дрвета, а тиме и одлагање извршавања одредаба шумскопривредне основе, које су обавезне за организацију која газдује шумама у шумскопривредном подручју.

У организацијама које газдују шумама у шумскопривредним подручјима констатоване су, између осталог, следеће неправилности: